

ابتنای معرفت استدلالی بر

استلزام یا علیت

www.ketab.ir

محمد حسین زاده (یزدی)

استاد مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۴۰۱

سرشناسه	حسین زاده، محمد، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	ایستای معرفت استدلالی بر استلزام یا علیت / محمد حسین زاده (یزدی).
مشخصات نشر	قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام ، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	۱۸۲ ص.
فروست	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام ؛ ۱۵۹۹: فلسفه؛ ۲۶۱.
شابک	978-600-444-346-3
وضعیت فهرست نویسی	فیبا.
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۶۰-۱۷۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت	نمایه.
موضوع	استدلال.
	Reasoning
	استلزام (فلسفه منطق)
	Implication (Philosophy of Logic)
	علت و معلول.
	Causation
شناسه افزوده	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام
رده بندی کنگره	BC۱۷۷
رده بندی دیویی	۱۶۰
شماره کتاب شناسی ملی	۸۸۱۶۵۹۷

۱۵۹۹

شمارهٔ ردیف

فلسفه - ۲۶۱

شمارهٔ موضوعی

۱۴۰۱-۱۱

www.ketab.ir

■ ابتدای معرفت استدلالی بر استلزام یا علیت

● تألیف: محمد حسین زاده (یزدی)

● ناشر: انتشارات مؤسسهٔ آموزشی و پژوهشی امام خمینی *

● چاپ: زمزم

● نوبت و تاریخ چاپ: اول، بهار ۱۴۰۱

● شمارگان: ۵۰۰

● قیمت: ۵۲۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهداء کوی ممتاز، پلاک ۳۸

● تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۳۲۶

● شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منیرى جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰، طبقه سوم، واحد ۱۱۲

● تلفن و نمابر: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۱۲۱

● شعبه مؤسسه امام خمینی(ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)

● تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۳۴۶۳

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۹	مقدمه معاونت پژوهش
۱۲	مقدمه نگارنده
۱۳	شمای کلی نوشتار پیش روی

فصل اول: استدلال؛ گونه‌ها و چستی

۲۰	مقدمه
۲۱	گونه‌ها یا شیوه‌های رایج استدلال
۲۱	۱. استدلال مباشر
۲۴	۲. استدلال غیرمباشر یا حجت
۲۴	گونه‌های قیاس
۲۹	نتیجه‌گیری

فصل دوم: معرفت گزاره‌ای؛ مراتب

۳۲	مقدمه
۳۳	مراتب معرفت گزاره‌ای
۳۵	تعریف و ویژگی‌های هر مرتبه
۳۸	استدلال و درجات معرفت
۳۹	درجه معرفت در استدلال برهانی
۴۱	برهان و امارات عقلایی
۴۲	نتیجه‌گیری

فصل سوم: استدلال (موجه سازی): استلزام یا علیت

مقدمه	۴۴
استدلال و اصل علیت	۴۵
راه حل های احتمالی مسئله	۴۸
۱. راه حل با ویژگی انی و لمی	۴۸
۲. راه حل از طریق استلزام و اشتغال	۵۳
۳. راه حل با بهره گیری از پیوندهای میان مقدمات و نتیجه	۵۵
۴. راه حل با بهره گیری از تعریف قیاس	۵۶
۵. حل مسئله با قاعده ذوات الاسباب	۵۹
۶. راه حل برگزیده	۶۲
نتیجه گیری	۶۴

فصل چهارم: تبیین چگونگی پیوند مقدمات استدلال با نتیجه؛ ابتدای استدلال بر علیت

مقدمه	۶۶
چیستی تلازم	۶۸
رابطه علیت و تلازم	۶۸
راه حل مسئله	۷۱
تعریف تضایف	۷۴
علیت و گونه های لوازم	۷۵
ارزیابی پیوند علی مقدمات و نتیجه	۷۷
نظریه های کلامی در باب رابطه مقدمات و نتایج	۸۴
علیت و ذاتی بودن محمول	۸۵
راه حل نهایی	۹۰
نتیجه گیری	۹۳

پیوست‌ها	۹۵
پیوست [۱]	۹۵
پیوست [۲]	۹۶
پیوست [۳]	۱۰۰

فصل پنجم: امکان جریان برهان در گزاره‌های پسین؛ راه‌حل‌ها

مقدمه	۱۰۲
۱. راه‌حل بر پایه ویژگی‌های علم حصولی	۱۰۴
پیامد تحلیل نخست	۱۰۵
۲. راه‌حل بر پایه نظام تعریف	۱۰۶
پیامد تحلیل دوم	۱۰۹
۳. راه‌حل بر اساس امکان ترکیبی پیشین	۱۱۰
کاربردهای ذاتی	۱۱۰
لوازم؛ خاستگاه ضرورت و کلیت	۱۱۵
محمول بالضمیمه و خارج محمول	۱۱۶
نقش راه‌حل برگزیده در حل مسئله	۱۱۷
جریان برهان در گزاره‌های پسین از راه تمایز میان عرضی لازم و عرضی مفارق	۱۱۹
راه‌حل ابتکاری شهید صدر	۱۲۴
اعتبار معرفت‌شناختی گزاره‌های تجربی	۱۲۷
پیامد راهبرد اخیر	۱۲۸
نتیجه‌گیری	۱۳۰

فصل ششم: چیستی استلزام در منطق‌های جدید و نسبت آن با

استدلال‌های غیریقینی

مقدمه	۱۳۴
معناشناسی استلزام	۱۳۵

مقدمه معاونت پژوهش

حقیقت اصیل ترین، جاودانه ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق چه جانها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل پرستان چه توطئه ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته اند. چه تلخ واقعی است مظلومیت حقیقت و چه شیرین حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام دار کوشش های خالصانه و پایان ناپذیر حقیقت جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته اند، و در این میان، نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به ویژه اسلام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینان برحق و گرامی او علیه السلام برجسته ترین است.

دانشمندان نام آور شیعه رسالت خطیر و بی نظیر خویش را بهره گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت پرستان حقیقت گریز دانسته و در این راه دیده ها سوده و جانها فرسوده اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته

سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی باز یابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی، تلاش‌های دانشمندان این مرز و بوم آن گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته است و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان رد پای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این رو، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^ع در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای^ع، از آغاز تأسیس بر اساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی^ع به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر

برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، که با تلاش پژوهشگر ارجمند جناب حجت‌الاسلام والمسلمین استاد محمد حسین زاده نگارش یافته، پژوهشی است معرفت‌شناختی - فلسفی در گستره تصدیقات نظری که از میان مباحث قابل طرح در این ساحت، ابتدای معرفت استدلالی یا موجه‌سازی بر استلزام یا علیت را کانون توجه قرار داده است.

معاونت پژوهش از مؤلف محترم و حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر احمد ابوترابی که با مطالعه اثر و ارائه نظرهای سودمندشان، بر اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی *